

Сэрэхтээх буолуохха!

(оскуолаҕа киириэн иннинээҕи саастаах
оҕолорго күннээҕи олоххо сэрэхтээх
буолуу үөрүйэхтэрин билиһиннэри)

Кирии тыл

Сэрэхтээх буолуу быраабылатын оҕо кыра эрдэбиттэн билэрэ ордук. Оскуолаҕа кириэн иннинээҕи саастаах оҕо болҕомтото мөлтөх, түргэнник аралдьыйар, дьону үтүктэр уратылаах. Туох эрэ сананы-сонуну көрдөбүнэ сэргиир, тугу барытын умнар, улдьаарар. Күн аайы оҕоҕо сүбэлээн, сэрэтэн, такайан, сэмэлээн, көрдөрөн үөрэтиллэр. Ангардас «бобуунан» эрэ мунгурдаммакка, оҕо өйдүүрүн курдук быһааран, көрдөрөн биэрэр ордук. Амматааҕы «Сардаана» оҕону сайыннарар кииннэ оҕо кыра эрдэбиттэн сэрэхтээх, сатаан көмүскэнэр кыахтаах буола улаатарыгар араас хайысхалаах үлэ ыытыллар. Ол уопутугар олоҕуран иитээччилэргэ, төрөппүттэргэ, алын сүһүөх учууталларыгар «Сэрэхтээх буол» диэн көмө матырыйаал оноһулунна. Көмө матырыйаалга оонньуулар, кэпсээннэр, мультфильмнар киирдилэр. Оҕону сэрэхтээх буолууга, ыксаллаах-кутталлаах түгэннэргэ уолуйан хаалбакка, сөптөөхтүк дьаһанарыгар айымньы араас көрүгүнэрэ туһанылынылар. Айымньылар оҕоҕо өйдөнүмтүөлэр, олоххо-дьабахха сэрэхтээх буолуу үөрүйэхтэрин дэбигис ылыннараллар, өйдөтөллөр. Бу матырыйаал оҕону сэрэхтээх буолууга иитиигэ туһалаах, көмөлөөх буолуо диэн эрэнэбит.

Бырайыак сыала-соруга:

- Сыала:

Оҕо ыксаллаах, кутталлаах быһыы үөскээтэбинэ сөптөөх быһаарыныны ылынар үөрүйэбин сайыннарыы.

Соруктара:

- Бэйэтин харыстанар быраабылалары билиһиннэри;

- Оҕо куттала суох сылдьар, сайдар эйгэтин тэрийи;

- Оҕоҕо харса-хабыра, оттомо суох буолуутун хааччахтыыр норуот сиэрин-туомун билиһиннэри, үөрэти;

- Күннээҕи олоххо көрсөр, олоххо, доруобуйаҕа кутталы үөскэтэр эттиктэр, тэриллэр тустарынан өйдөбүллэри ингэри;

- Оҕону сэрэхтээх буолууга үөрэтэр-такайар кэпсээннэр, оонньуулар, мультфильмнар нөнүө сэрэхтээх буолуу сүрүн быраабылатын билэри ситиһи.

Уһулуччу суолтата:

Билигнги кэмнэ чэгийн-чэбдик дорубуйалаах, бэйэтин сатаан көрүнэр, чөл куттаах, сизрдээх киһи инникитин эрэллээхтик көрөр. Хас биирдии төрөппүт оҕото кыратыттан этэннэ, дорубайдык сылдыарын туһугар кыһанар. Ол эрэри болҕомтолоох, сэрэхтээх буолуу үөрүүэхтэрин ситэ үөрөппэттэн оҕо «онно- манна» түбэһитэ тахса турар (оһол, эчэйии). Ол үксэ оҕо ыксаллаах - кутталлаах тугэннэ сөптөөх быһаарыныны ылымматыттан, үгүһү билбэттэн-көрбөтүттэн, улахан дьон аахайбаттарыттан тахсар.

Мичил уол быһылаана

Уһун кыһын ааһан, халлааммыт улам сылыйан күнүһүн ууларар, түүнүн тонорор буолан, киһи сылдыар сирэ барыта муус буолла. Хаамарга сэрэхтээх, халтарыйан охтон түһүөххэ сөп курдук. Суол эмиэ массыына сылдыарыгар халтараан буолан суопшардарга сэрэхтээх буолбут. Мичил уһуйаанна сылдыар, иитээччитэ Марина Андреевна таһырдыа халтараан буолбут, халтараанна сэрэнэн сылдыын диэн наһаа интэриэһинэй оонньоу оонньотто. «Сэрэн халтараан» диэн сүрдээх интэриэһинэй мультфильм көрдөрдө уонна халтараанна хайдах сылдыы туһунан араас быраабылалары кэпсээтэ.

Онтон Мичил уол:

- халтараанна халтарыйбат эрэһиинэ уллуннаах атах танаһын кэтэр ордугун;
- Сүүрбэккэ, ыксаабакка сэрэнэн хаамыахтааххын;
- Суолу туоруурга сэрэнэн светофор баар сиригэр от күөх уот умайдабына эрэ туорууру;
- Светофор суох сиригэр үчүгэйдик суолу икки өттүттэн көрөн баран туорууру;
- Халтарыйдахха хайдах харыстанан охтору;
- Суол аттыгар, суолга оонньоу суохтааххын диэн мичил уол өйдөөн хаалла.

Биир үтүө күн ийэтэ Мичилгэ куораттан сана мээчик оонньоур атыылаһан аҕалла. Мичил үөрүүтүттэн мээчигин таһырдыа илдьэ оонньоу табыста, били иитээччитэ Марина Андреевна кэпсээбитин таһыччы умнан кэбистэ уонна суол аттыгар табаарыһын Айталы кытта футболлуу оонньоотулар. Табаарыһа сүүрэн иһэн мууска халтарыйан охтон түстэ уонна атабын өлөрдө. Онтон Мичил мээчигин экирэтэн суолга сүүрэн табыста утары массыына иһэр эбит, суопшар суол халтараан буолан массыынатын нэһиилэ туормастаан тохтотто. Мичил кутталыттан харабын ытыһынан бүөлэнэн баран ытыы турда. Дьэ эрэ, уолаттар тугу сыыстылар?

Арай биирдэ тыаҕа

Арай биирдэ тыаҕа маннык быһылаан буолла. Куобахчаан Тоша иһэ ыалдьан биир күнү быһа сытта, хотуолуур, сэниэтэ суох, этэ ип-итии. Ийэтэ ыксаата, хайдах гыныан булбата. Онуоха Тоша аҕата «- мэкчиргэҕэ бара сырыттаҕа табыллыһы, сүбэтэ – амата ылыаҕа диир». Ийэ куобах барыны – бары билэр кырдыаҕас мэкчиргэҕэ сүбэ ыла барда. Мэкчиргэҕэ кэлэн ийэ куобах туох буолбутун сиһилии кэпсээтэ. Мэкчиргэ куобаҕа эмтээх от биирдэ, «- Бу оту чэй онорон күннэ үстэ иһэрт диэтэ.

Куобах мэкчиргэттэн ылбыт эмтээх отунан куобахчаан Тошаны эмтээтэ. Тоша сарсыннытыгар арыый да буолла. Тоша туохтан иһэ ыалдыбыта маннык этэ:

- Биир үтүө күн куобахчаан Тоша доҕотторун кытта тыаҕа тэллэйдии бардылар. Бу иннинээҕи күннэ ардах түспүт буолан тыа иһэ, салгына сип – сибиэһэй сыттаах, тэллэй бөҕө кэчигирэспит. Кыылар маны көрөн үөрэ – көтө тэллэй хомуйбутунан киирэн бардылар. Тоша сиэниллэр тэллэйи, сиэниллибэт тэллэйи арааран билбэт эбит. Барытын хомуйан истэ, ол хомуйа сылдьан дэлби хааман сылайда, ачыктаата, аһыан наһаа баҕарда. Хомуйбут тэллэйиттэн биир – биир ыла – ыла сиэн киирэн барда. Кыылчааннар иһиттэрин томточчу тэллэйинэн толорон, үөрэн – көтөн дьиэлэригэр бардылар. Тоша дьиэтигэр толору тэллэйдээх корзинатын киллэрэн остуол үрдүгэр уурда уонна ийэтин диэки үөрбүт харахтарынан көрдө.

Тоша ийэтэ корзиналаах тэллэйи көрөн баран уолугар эттэ, - Тоша, сиэниллибэт дьааттаах тэллэйдэри хомуйбуккун диэтэ уонна сиэниллэр, сиэниллибэт тэллэйдэр хайдах буолалларын көрдөрдө, сүбэлээтэ. Тэллэйи сиикэйдии сиир кутталлааҕын кэпсээтэ.

Киэһэ буолла, Тоша иһэ ыалдьан оронно сытта, ыарыыта сүр күүстээх. Ыарыытын тулуйбакка Тоша куобахчаан ытаата. Ийэтэ тугу гыныан, хайдах буолуон билбэтэ, ыксаата уонна кырдыаҕас мэкчиргэҕэ сүбэ ыла барбыта. Тоша эмтэнэн үчүгэй буолла. Кини дьэ биллэ сиэниллэр, сиэниллибэт тэллэйдэри уонна тэллэйи сиикэйдии сиир олус кутталлааҕын, доҕотторугар хайдах тэллэй сиэниллэрин, хайдах тэллэй сиэниллибэттин, тэллэйи сиикэйдии сиир олус кутталлааҕын сүбэлиир буолла.

Арай биирдэ Айыына кыыс 5 саастаах быраатыныын Айталлыын уонна эбэлэрин Аананы кытары чугастаабы хатын чаранга дьэдьэнни табыстылар. Таһырдыа ыраас халлаан, сып – сылаас күн сатыылаан турда. Айыына эбээтэ тигэн биэрбит ыабыатыгар биир, биир дыргыл сыттаах, кытарчы буспут дьэдьэннэринэн толорон истэ, син балай да буоллулар. Арай ханан да кэлбитэ биллибэккэ хап – хара былыт үрдүлэринэн халыйда, этин эттэ, тыал бөҕөтө түстэ. Айыыналаах, Айтал куттаннылар, кутталларыттан улахан баарабай тиит мас анныгар састылар. Эбэлэрэ ыгырарын этин тыаһыгар истибэтилер. Арай сүр улаханлык тыас тыаһаата да аттыларыгар тиит мас суулан барчаланна.

Айыыналаах, Айтал кутталларыттан куустуһан олорон ытастылар. Этиннээх ардах өр – өтөр буолбата омуннаахтык кэлэн түһэн баран уостуйан ханан да ардах түспэтэбинии мэлдьэһэн, халлаан ырааһыран күн бөҕө буолла.

Эбэлэрэ Айыыналаах, Айталга сүбэлээтэ, этиннээх ардах кэмигэр хаһан да мас анныгар олоруман, чабылхан маска түһэр, кини сүдү күүстээх, хайдах да бэйэлээх баарабай маһы сууларыан сөбүн эттэ. Тыаба сылдыан этиннээх ардахха түбэстэххэ хайаан да мас анныгар саспакка аһаҕас сиргэ тахсан, хонууга, толоонно сытынанан кэбиһэр буолун диэтэ. Онтон дьиэбэ баар кэмнэ этиннээх ардах түһэр түгэнигэр түннүк аттыгар, уот ситимин аттыгар, ол эбэтэр розетка аттыгар олорор, суотабай төлөпүөнүнэн кэпсэтэр сэрэхтээх диэн туһалаах сүбэлэри эттэ. Оҕолор эбэлэрин тылын болҕойон иһиттилэр уонна атын оҕолорго бэйэлэрин тугу билбиттэрин – иһиппиттэрин кэпсиир, сүбэлиир буоллулар.

Сыала: Эколог – идэтигэр сүрүн өйдөбүл инэри. Эколог тулалыыр эйгэбэ, хас биирдии киһи олобор оруола наадалаабын билиһиннэри. Эколог үлэтигэр убаастабыллаах сыһыан үөскэти.

Соруга:

- Идэ хайысхатын кыра саастарыттан билэ – көрө үөрэнэллэрин ситиһии;
- Эколог идэтин билсиһиннэри, суолтатын быһааран билэллэрин ситиһии;
- Идэбэ интэриэс тарды;
- Эколог үлэтин билэллэрин.

Дьарык сайыннарар сыала: Оҕо толкуйдуур дьобурун сайыннары, эколог идэтин туһунан өйдөбүлүн кэнэти;

Дьарык барыта:

Бэйэ-бэйэни кытта мичээрдэ бэлэхтэһиэх

- Эн уонна мин доҕордуубут,

Илиибитин ылсыһан,

Төгүрүккэ туруобун,

Бэйэ – бэйэбитигэр,

Мичээрдэһиэх.

Иитээччи: Оҕолоор, былыр – былыргыттан, күн бүгүнгэ диэри өбүгэлэрбит бэргэн этиилэри олохторугар, үлэлэригэр-хамнастарыгар туһаналлар «Киһини үлэ киэргэтэр» эбэтэр «Ким үлэлиир – ол аһыыр, ким үлэлээбэт – ол аһаабат».

- Үлэ диэн араас буолар, киһи үлэни бэйэтэ талар. Талбыт идэтин баһылаан олобун тухары бэриниилээхтик үлэлиир. Идэтин баһылыыр, сайдар, дьонно туһалаах киһи буолар. Оҕолоор, ханнык идэлэри билэргитинэн биир – биир аттатаалаан?, маладьыастар элбэх идэни билэр эбиккит.

«Ким тугу гынар» - оонньоу

- Быраас эмтиир, учуутал үөрэтэр, бырадабыас атылыыр уо.д.а...

- Оҕолоор, онтон эһиги төрөшпүттэргит туох идэлээхтэрин билэбит дуо? (оҕолор эппиэттэрэ)

«Туох буолуой, арай...» мээчиктээх оонньуу

Туох буолуой, арай:

- повар ас астаабатаҕына?
- быраас дьону эмтээбэтэбинэ?
- учуутал оҕолору үөрэппэтэбинэ?
- туттааччы дьиэ онорон бүттэбинэ?
- суоппардар массыына ыытан бүттэхтэринэ?
- баһаарынайдар баһаары умулларбатахтарына? (оҕолор эппиэттэрэ)

Хамсаныылаах сынньалан:

Оҕолоор, бүгүн мин эһиэхэ олус интэриэһинэй, наадалаах, туһалаах , дьонно эрэ буолбатах, тулалыыр айылҕабытыгар эмиэ наадалаах идэни билиһиннэриэхпин баҕарабын.

Айылҕаны харыстыыр,

Доруобуйаны арчылыыр,

Тулалыыр эйгэни көмүскүүр,

Үөрэтэр, чинчийэр,

Кини идэтэ... Эколог

Эколог диэн туох идэлээх киһи эбитий?

- Экология диэн тыл тылбааһа – олорор дьиэ, олорор сирэ этэллэр эбит. Ол эбэтэр, биһиги олорор планетабыт буолар
- Кыылар, дьоннор, балыктар, көтөрдөр, үөн көйүүр, үүнээйи бары биир дьиэлээхпит, ол олорор дьиэбит айылҕа.
- Эколог – диэн, биһиги олорор сирбитигэр үүнэр үүнээйини, олорор кыылар, дьоннору, үөнү көйүүрү харыстыыр, көмүскүүр киһи буолар.

Хамсаныылаах сынньалан:

Отоньуттар

Тыаҕа үүнэр хаптаҕас,

Дьэдьэн, сугун, моонньоѳон,

Отону үргээри,

Төнкөйөбүт аллараа,

Иһиппитин толорон,

Тыа устун хаамтыбыт.

Глобус көрүү.

- Биһиги олорор планетабытын ордук ханнык өнг баһыйарый?

- Халлаан күөх өнг тугу көрдөрөрүй? Саамай сөп ол уу буолар, океаннар, муоралар, өрүстэр.

- Онтон от күөх өнг тугу көрдөрөрүй? Саамай сөп, ол тыабыт, хонууларбыт, оппут – маспыт.

- Аранас уонна кугас өнг тугу көрдөрөрүй? Аранас уонна кугас өнг биһиги хайаларбытын, кумах куйаарбытын көрдөрөр.

Олорор планетабыт наһаа кыраһыабай, маны харыстыырга эколог диэн идэ баар буолбут.

- Билигин биһиги олорор планетабыт кыраһыабай айылҕата суох буолар кутталлаах, тоѳо диэтэргин элбэх ыалдыбыт сирдэрдээх. Тоѳо оннук буолбутуй? Тоѳо диэтэргин дьон наһаа элбэх заводтары, фабрикалары, электростанциялары тутан, бөхтөрүн үчүгэйдик хомуйбакка салгын, уу киртийбит. Салгыммыт, уубут киртийдэбинэ дьон ыалдьара элбиир, кылллар, көтөрдөр ахсааннара аҕыйыыр, от-мас, сибэкки үүммэт буолар.

Хайдах олорор сирбитин, айылҕабытын харыстыахпытын сөбүй? Биһиги айылҕабытын кыра эрдэспититтэн таптыы, харыстыы улаатыахтаахпыт. Ол иһин айылҕаны харыстыыр - Эколог идэтэ баар буолбут.

Кыракый экологтар буолуоххутун баѳараѳыт дуо? Оччоѳо билигин уу туһунан кэпсэтиэхпит. (иитээччи оѳолорго күөх былаат баайар)

Уу – убаѳас буолар, кини сыта суох, амтана суох, өнгө суох. Тымныыга уу тонон муус буолар, сылааска паар буолан көтөр. Уута суох от – мас, көтөр – сүүрэр, киһи кыайан олорбот, ол иһин биһиги уубутун киртитиэ, бөхтүө суохтаахпыт.

Уунан уопуттар

1 уопут: Уу амтана суох

Ыйыты – уу хайдах амтанаабы?

Бу кэннэ оҕолорго туустаах уонна саахардаах уу амсатабыт. Уубут хайдах амтананна?

Уубут хайдах амтананна?

2 уопут – уу сыттаах дуо?

(Саахардаах, туустаах уулары сыттатан көрүү, биир ыстакааннаах ууга сыттаах уу таммалатан баран сыттатан көрдөрүү).

3 уопут – Уу өнө суох

Аска кутулар кыраасканы ыстакаанна куттары, үрдүгэр уу кутуу. Оҕолорго үчүгэйдик буккуйтары.

Туох уларыйда?

4 уопут – Уу ынчатар уонна ыраастыыр

Кураанах тэрээпкэни уулаах тааска угуу, тэрээпкэ инчэйбитин кэннэ ыган баран кирдээх куукула сирэйдик сотуу.

5 уопут – Ууну хайдах ыраастыахха сөбүй?

Иһиккэ кирдээх уу кутабыт. Маарыла таҥаһы хас да хос тутан баран уубутун атын иһиккэ сүөкүүбүт.

Уубут хайдах буолла?

Кирэ ханна хаалла?

5 уопут – Туох тимирэрий, тимирбэтий?

Остуолга араас предметтары уурабыт (Эрэһиинэ быстахтарын, тимир, целлофан, пластмасс, таас, активированнай уголь таблетката, сахар...)

Ити предметтары ууга уган көрөбүт уонна түмүк оноробут, туох тимирэр, суураллар, тимирбэт эбитин.

Бүгүн эһиги кырачаан экологтар буолангыт тугу биллигинт?

Квест – оонньуу «Алыптаах тыа»

Сыала – соруга:

- Оџолорго хамаанданан оонњуурга, биир сомоџо буоларга усулуобуйа тэрийии, туруоруллубут сыалы ситиһэргэ дьулуһуу;
- Чинчийэр, билэ сатыыр дьџурдарын сайыннарыы, бэйэлэрэ хоруй була сатыыр сатабылларын ситиһии;
- Болџомтололоох буоларга, бэйэ кыаџар эрэллээх буоларга иитии;
- Айылџаџа харыстабыллаах сыһыаны, бэйэ – бэйэџэ истин сыһыан үөскэтии.

Оонњуу барыыта:

Иитээччи: Оџолоор, бүгүн мин сурук туттум, бу суругу ким ыппытын, туох суругун билигин ааџан иһитиннэриэм.

Дорооболорун оџолоор! Бу мин Баай Барыылаах Байанай оџонньор суруйан эрэбин. Биһиги алыптаах тыабытыгар кыһалџа үөскээтэ. Абааһы кыһа Кыыс Кыскыйдаан тыа олохтоохторун аптаан кэбистэ. Чыычаахтар ыллаабат буоллулар, кыылар бары утуйан хааллылар. Онтон тыабытын хартыынаџа кубулутан баран хас да чааска хайа тардан баран ыһан кэбистэ. Сиэттэrim айылџаџытын харыстыыргытын уонна айылџа туһунан элбэџи билэргитин билэбин. Мин эһиэхэ сирдэтинэргитигэр уруһуйдаммыт сирдыт кумааџы ыытабын, онон көмөлөһүnnэрэн хартыынаны булуоххут диэн эрэнэбин. Өскөтүн эһиги чаастарын булан хартыынаны санаттан онордоххутуна, кыылары, көтөрдөрү, кинилэр олорор дьиилэрин быһыаххыт.

Иитээччи: Кыыларга, көтөрдөргө көмөлөһөџүт дуо? (оџолор санаалара)

Туох баар ыарахаттары туоруурга бэлэмнит дуо? Айанга турунуох иннинэ кыратык эрчиллэн ылыахха.

Хамсаныылаах эрчиллии:

Күүстээх – уохтаах буоларга

Эһэ курдук хаамыахха,

Үрдүгү, ырааџы ыстанарга,

Куобах курдук ойуохха.

Ырааџы сытыытык көрөргө,

Хотой курдук көтүөххэ.

Дьэ эрэ, оҕолоор, каартабытын арыян көрүөххэ. (Иитээччи бастакы бэлиэни ыйан биэрэр) «Көтөрдөр остолобуойдара» кормушкаҕа тийэн кэлэллэр, кормушка иһиттэн соруудахтаах кэнбиэр булаллар.

Оонньуу «Дьиикэй уонна дьиз көтөрдөрө»

Иитээччи: бастакы соруудах манньк, ханнык көтөр дьиикэй уонна дьиз көтөрө буоларын хартыыналары көрөн наардаан ууруохтааххыт.

Дуоскаҕа Дьиз ойуулаах хартыына анныгар дьиз көтөрдөрүн ильдэн уурабыт, онтон тыа ойуулаах хартыына анныгар дьиикэй көтөрдөрү ильдэн уурабыт.

Маладьыастар оҕолоор, соруудаххытын сөпкө толордугут. Иитээччи иккис кормушка иһиттэн хартыына анаарын булан ылар. Салгыы каартабытын көрүөххэ хайа диэки барарбытын.

Байанай ойуутун көрөллөр, Байанай тыа иччитэ буолар кини тыа олохтоохторун кэтиир, хас биирдии оту-маһы, сибэккени, сир аһын араҥаччылыыр, харыстыыр. Илиитигэр тугу тутта сылдыарый көрүөххэ эрэ. (от күөх кэнбиэрдээх суругу ылан ааҕар)

- Эһиги таптыгыт дуо оҕолоор, олорор дойдугут тыатын? Ардыгар тыаҕа дьон кэлэн айдаарар, бөбүн хаалларан тыаны киртитэн бараллар.

Иитээччи: Бу соруудаҕы толордоххутуна Байанай эһиэхэ хартыына бастакы чааһын биэрэр.

Оонньуу «Арай мин тыаҕа тийдэхпинэ»

Иитээччи: Мин эһиэхэ сыһалаах, ол эбэтэр сөптөөх этиилэри эттэхпинэ эһиги «сөп», «сыһа» диэн эппиэттээн иһиэхтээххит.

- Арай мин тыаҕа тийэн үлүбээйи сибэккилэри үргээтэхпинэ?
- Арай мин тыаҕа бирэски сиэн баран кумаабытын ылан таах быраҕан кэбистэхпинэ?
- Арай мин тыаҕа чоҕочох үрдүгэр килиэп уурдахпына?
- Арай мин тыаҕа алдьаммыт лабааны баайан биэрдэхпинэ?
- Арай мин тыаҕа кутаа уотун оттон баран умуларбатахпына?

- Арай мин тыаҕа бөхтөөн баран бөхпүн хомуйбакка бардахпына?
- Арай мин тыаҕа бөх сытарын көрөн хомуйдахпына?
- Мин таптыбын айылҕабын, мин киниэхэ көмөлөһөбүн!

Иитээччи: - Маладьыастар иккис сорудаххытын толордугут. (Иитээччи хартыына иккис чааһын булан ылар)

Каартабытын салгыы көрөбүт, сир аһын эгэлгэтэ ойууламмыт. (тыаҕа сир аһа эгэлгэтэ үүнэн турар ойууга тийээллэр)

Оонньоу «Сир аһын, фруктаны, оҕуруот аһын наардаан уур»

Үс хамаандаҕа арахсабыт. Хас биирдии хамаанда иннигэр обруч ууруллар. Иннилэригэр остуолга сир аһа, фрукта, оҕуруот аһа ойуулаах карточкалар сыталлар, оҕолор обручтарыгар этиллибит үүнээйини наардаан ууруохтаахтар. Хайа хамаанда түргэнник, сөпкө наардаан уурбут ол хамаанда кыайар.

Иитээччи: Маладьыастар, үһүс сорудаххытын эмиэ сөпкө уонна түргэнник толордугут. (хартыына үһүс чааһын булан биэрэр)

Оонньоу «Күөх тыабытын ыраастыбыт»

Сиргэ араас кыра пластмасс сок хаата, кумаламмыт хаһыат, кэмпиет, бичиэнньэ хахтара ыһыллан сытар. Оҕолору икки хамаандаҕа арааран бөх угар мөһөөччүккэ хомуйтарыы. Хайа хамаанда элбэх бөбү хомуйар эбитий.

Иитээччи: - Маладьыастар, төрдүс сорудаххытын толордугут. (хартыына төрдүс чааһын булан биэрэр).

Оонньоу «Ордук ойууну булан эт» (Кыыллар)

- Куоска, саһыл, тиинг, бөрө, эһэ;
- Таба, тигр, куобах, саһыл;
- Сибинньэ, куоска, баран, саһыл, ат;
- Ат, зебра, ынах, осел, коза.

Иитээччи: - Маладьыастар, бэһис сорудаххытын толордугут. (хартыына бэһис чааһын булан биэрэр).

Бүтэһигэр оҕолор булбут хартыына чаастарын холбоон бүтүн улахан хартыына онорон таһаарбыттарын кэннэ, көтөрдөр сангалара, тыа суугунуура

иһиллэн кэлэр. Баай Барыылаах Байанай сагата иһиллэр, абааһы кыһа
Кыыс кыскыйдаан алыбын кыайдыгыт, оҕолорбор махтанабын. Инникитин
Аан ийэ айылҕытын харыстаан, алдьатыман, киртитимэн оччобуна дьон бары
дьоллоохтук олоруо, доруобайдык сылдыа. Көрсүөххэ диэри!